

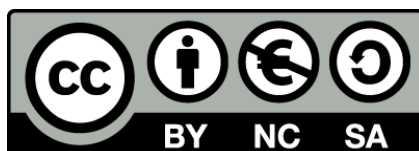

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Evolució dels nuclis de població petits del Pallars Sobirà

Del 1850 a inicis del segle XXI

Josep Mª Bosch i Pont

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement- NoComercial – CompartirIgual 4.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento - NoComercial – CompartirIgual 4.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0. Spain License.**

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Geografia, planificació territorial i gestió ambiental

EVOLUCIÓ DELS NUCLIS DE POBLACIÓ PETITS
DEL PALLARS SOBIRÀ

DEL 1850 A INICIS DEL SEGLE XXI

Tesi doctoral realitzada per

Josep Mª Bosch i Pont

Dirigida per

Romà Pujadas Rúbies

Isabel Pujadas Rúbies

Departament de Geografia
UNIVERSITAT DE BARCELONA

VOLUM III

ÍNDIX VOLUM III

Capítol 8

LES FITXES INDIVIDUALITZADES DELS NUCLIS

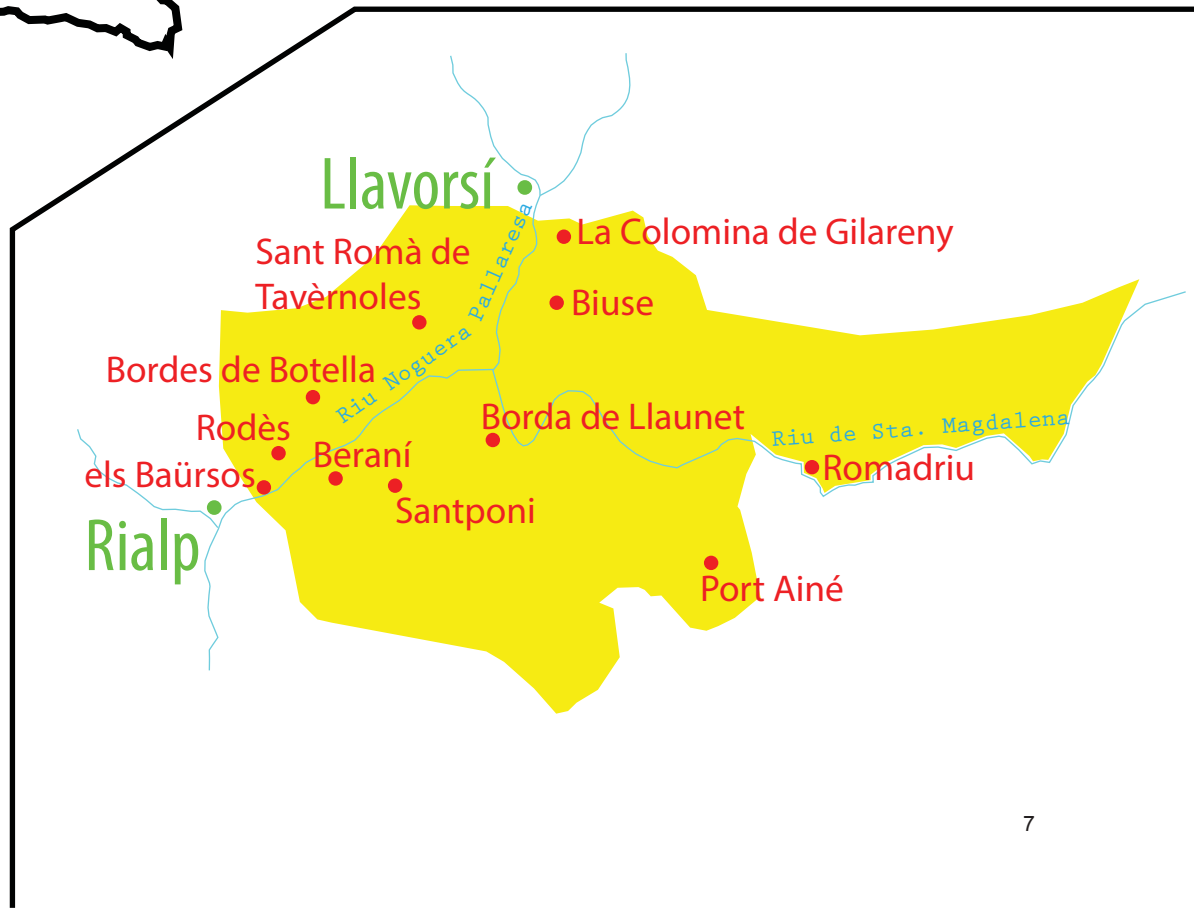
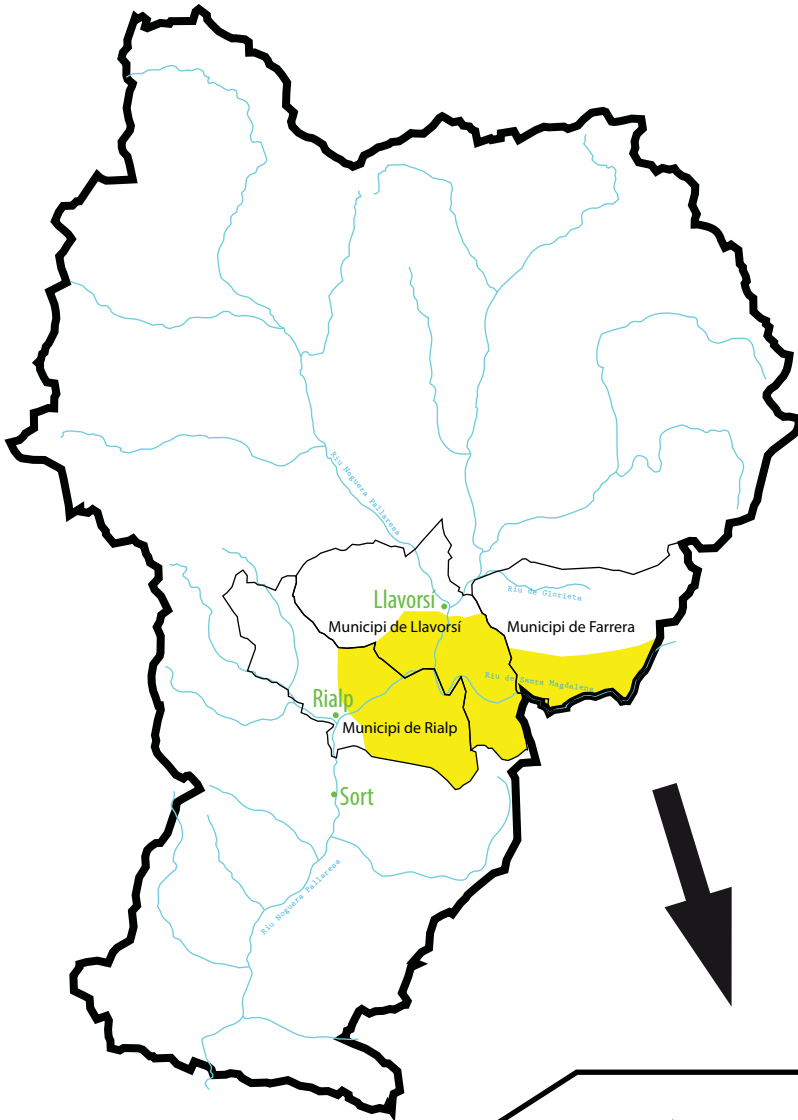
<i>a) Ribalera i Costers de Vellànega.....</i>	<i>7</i>
<i>b) Coma de Burg.....</i>	<i>83</i>
<i>d) Vall Ferrera.....</i>	<i>159</i>
<i>e) Vall de Cardós.....</i>	<i>261</i>
<i>f) Valls d'Àneu.....</i>	<i>389</i>

CAPÍTOL 8

LES FITXES INDIVIDUALITZADES DELS NUCLIS

RIBALERA I COSTERS DE VELLÀNEGA

L'Estret de Vellànega o de la Moleta, entre Llavorsí i Rialp, comunica les altes valls del Pallars Sobirà amb la part central de la comarca articulada al voltant de la vila de Sort. La Noguera Pallaresa, encaixada entre un seguit de costers de que cauen quasi verticals sobre el tàlveg, rep les aigües del seu afluent, el Riu de Sant Magdalena, en el punt central de la gargamella. El rocam de tot aquesta àrea, format exclusivament per pissarres argiloses i gresos molt antics (Cambrià/Ordovicià), així com el paisatge feréstec i els poblets de construccions austeres de color fosc, són el que caracteritzen aquest sector geogràfic, que de fet no es pot considerar una subcomarca com a tal. (Fotografia: Josep Mª Bosch, 2013)

El sector geogràfic que anomenem “*Ribalera i Costers de Vellànega*” no constitueix una subcomarca natural dins el Pallars Sobirà. Ni històrica, ni geogràfica, ni administrativament té cap reconeixement ni l’ha tingut mai. No és tampoc un territori aglutinat entorn d’alguna vila que exerceixi d’aglutinador. És simplement una invenció o creació nostra. La pregunta doncs resulta òbvia: el perquè de la distinció d’aquesta entitat territorial en el treball. Per a començar, direm que malgrat que aquí presentem un sector, en realitat el que hi trobem, com el mateix nom indica, són dues àrees clarament diferenciades: la *Ribalera* o Vall de Santa Magdalena per un costat i els *Costers de Vellànega* per l’altra. Ambdues conflueixen davant el Roc de la Moleta, en un dels punts més pregonos de la gargamella per on s’escolen les aigües braves de la Noguera Pallaresa, ben aprofitades avui pels practicants de ràfting.

Si a més passem a analitzar amb detall tot el seguit de terres, termes i partides incloses aquí, ens adonarem que tenen un tret en comú: difícilment es poden adscriure a qualsevol de les subcomarques convencionals. Però aquest no és el vertader motiu pel qual hem cregut convenient distingir aquest sector absolutament inèdit.

L’element clarament distintiu, tant de la *Ribalera* com del seguit de costers que envolten l’*Estret de Vellànega*, és el seu paisatge. O millor dit, el seu relleu i la seva geologia, concretant més. Ens trobem davant d’unes terres feréstegues, amb pendents i desnivells que han condicionat i dificultat la vida dels pocs pobladors que han tingut aquí la seva residència i el seu mitjà de supervivència.

Però el veritable protagonista no és només el relleu inhòspit i escarpat al màxim de la zona, si no el seu rocam quasi monotemàtic format per gresos i pissarres argiloses molt antigues, del Cambrià/Ordovicià. La geologia és en aquest sector el tret més distintiu, donant lloc a terrenys pedregosos de color marró fosc molt característics, més o menys despullats depenent de l'emplaçament.

El relleu accidentat i el rocam van forjar les activitats agràries/ramaderes de la zona i han subordinat l'hàbitat a uns pocs nuclis d'escassa grandària en que les construccions van ser aixecades utilitzant la mateixa pissarra argilosa que ha imprès el paisatge. Sense exageracions podríem parlar dels pobles "foscós" de l'*Estret de Vellànega* i la *Ribalera*, malgrat que avui aquest fet apareix un tant desdibuixat: per un costat, degut a l'abandó i l'enrunament que han patit molts dels nuclis d'aquestes terres tant singulars. Però també per la substitució de les velles construccions per nous edificis construïts amb pedra forana d'origen industrial, clarament visible en els pocs racons on els nous apartaments vinculats al fenomen turístic (per exemple: el poble de Roní, al peu de les pistes d'esquí de Port-Ainé) fan acte de presència.

Així doncs, les edificacions tradicionals del territori que s'alça sobre l'angost *Estret de Vellànega* tenen un seguit de trets distintius, el més evident dels quals és el seu color marró/vermellós obscur, que els confereix una absoluta integració en l'escenari on fan acte de presència. Una altra característica molt comuna és la seva senzillesa i austeritat, que es manifesta tant en les formes com en els elements decoratius i que ens indica un tipus de vida dur, primitiu i essencial, lligat a una terra que ofereix poques concessions. La planta de les construccions sol ésser geomètric: del tot quadrat o rectangular, amb parets de pedra basta autòctona cobertes per llossats (com no?), generalment a dues aigües (només puntualment cauen a un sol costat).

La fusta és tanmateix emprada de manera limitada en les façanes, dotades d'unes poques petites obertures sovint revocades amb calç i que només recentment, com passa en molts altres sectors de la comarca, han estat engrandides amb generositat. La presència de balconades, galeries o llucanes, àdhuc en les cases fortes, és escassa o simplement inexistent. Peculiaritats totes elles que apareixen més accentuades en els nuclis de solana, com Rodès, Botella o Sant Romà, amb menor superfície de bosc.

En la *Vall de la Ribalera* els edificis, tot i no ser substancialment diferents, sí que presenten ja algunes característiques que les relaciona amb les de les altes valls de més al nord: bàsicament una major utilització de la fusta en els elements arquitectònics.

Administrativament, tot el sector (*Ribalera i Costers de Vellànega*) queda avui repartit entre els municipis de Rialp, Llavorsí i Farrera. Però per sobre de tot, cal distingir-hi les dues àrees que el componen, tot i les similituds i la evident relació que tenen entre elles. Dues parts que tot i el despoblament i l'abandó soferts, irònicament són avui un dels focus turístics de la comarca, ja que aquí hi trobem les pistes d'esquí de Port-Ainé i Sant Joan de l'Erm a més d'emplaçaments òptims per a la pràctica d'esports d'aventura.

Els *Costers de Vellànega* són les terres que envolten aquest estret (anomenat també de la *Moleta*, de *Siponti*, o simplement, el "*Forat de Llavorsí*") que la Noguera Pallaresa ha obert entre Llavorsí i Rialp. Es tracta, com diu el nom, d'un seguit de vessants que cauen sobtadament des de els cims i interfluvis que rodegen la zona (entre 2000 i 2500 m d'altitud) fins el fons de la vall, situada a una cota d'entre 750 i 800 m. Ens trobem a més en uns terrenys on la glaciació quaternària va deixar una dèbil empremta, reduïda a les part més altes, de manera que els talls de la xarxa hidrogràfica són estrets i fondos: el principal, el del gran riu pallarès, que s'obre pas profundament encaixat entre el muntanyam. Els demés, els dels innumerables barrancs que precipitadament s'abraonen al seu damunt.

Els nuclis de població, pocs i de grandària molt migrada, han defugit amb raó el fons de la vall principal i han estat aixecats en alçada, aprofitant algun replà existent enmig del continu de costes.

L'obaga, a llevant, presenta un desnivell un xic més pausat, menys sobtat, de manera que assentaments com Beraní o Roní, el poble més de més entitat del sector, han trobat un sòl mínimament apte per a llur desenvolupament. La superfície de bosc és àmplia i generosa, i ocupa grans extensions afavorida tant per la major humitat com per un relleu que davalla de manera més progressiva i que presenta petites zones planeres en alguns punts que han possibilitat la creació d'unes mínimes terres de conreu, utilitzades bàsicament per a l'alimentació del bestiar.

El flanc de solana (ponent) és en canvi força inhòspit. La caiguda del muntanyam des del Serrat de Matanegra és aquí més vertical i ha dificultat al màxim l'hàbitat humà. Nuclis com Rodés o Sant Romà de Tavèrnoles són autèntics nius d'àliga, amb possibilitats molt limitades per a explotar les terres circumdants, tal i com ens recorda el refrany "*Surp, Rodés i Sant Romà, molts treballs pr'a menjar pa*".

L'espai arbrat és per tant també molt menor, i condicionat pel fort pendent, queda restringit a les àrees més favorables per al seu desenvolupament.

La *Ribalera* o *Vall de la Bescarga*, constitueix l'única ribera afluent de certa entitat de la Noguera Pallaresa entre Llavorsí i Rialp. Es tracta d'una vall allargada, drenada pel Riu de Santa Magdalena, a cavall entre les comarques de l'Alt Urgell i el Pallars Sobirà, que recull les aigües que s'escolen des de el Pic de Salòria i la Serra de la Màniga al nord i des de la Torreta de l'Orri i Port-Ainé al Sud. La seva orientació est/oest, diferent a la de la majoria de valls pirinenques, és una de les causes que hagi esdevingut un dels racons més bonics, paisatgísticament, de l'Alt Pirineu pallarès, malgrat que és una vall també encaixada i feréstega en molts del seus punts. Els seus extensos boscos, explotats des d'antany, han estat i són encara una de les seves principals riqueses.

La *Ribalera* va estar, segles enrere, molt més habitada que avui. Així ho testimonien llogarets ja desapareguts com *Serret*, *Colomers* o *Castellarnau*, abandonats ja a la Baixa Edat Mitja en el context de la crisi demogràfica de l'època, o d'altres com *Tressò* o *Bedet*, convertits fa temps en simples nuclis de bordes en quedar buits.

Avui només hi trobem dos assentaments, Romadriu i Montenartró, essent aquest darrer, del tot encarat al nord, un dels pobles més obacs del Pallars Sobirà.

Val a dir que hem exclòs d'aquest sector la part superior de la *Ribalera*: el territori que pertany al municipi de Farrera (concretament les valls laterals de *Tressò* i *Bedet*, afluents del Santa Magdalena per dreta), ja que avui es troben molt més relacionades, a nivell administratiu i de comunicacions, amb el sector veí de la Coma de Burg, dins el qual les hem afegit.

El poble de Roní, al peu de les pistes d'esquí de Port-Ainé, és el nucli de població de més entitat de tot el sector. (Fotografia: Romà Pujadas, 2004)

En la imatge superior, una altra perspectiva de l'Estret de Vellànega des de Sant Romà de Tavèrnoles.

(Fotografia: Romà Pujadas, 2004)

Al mig, construcció tradicional en runes a les Bordes de Botella, feta amb la típica pedra de pissarra fosca de la zona.

(Fotografia: Josep Mª Bosch, 2015)

A sota, el paisatge feréstec de la vall de la Ribalera, on nuclis com Montenartró o Romadriu són els supervivents d'un poblament més intens en temps medievals.

(Fotografia: Josep Mª Bosch, 2015)

NUCLIS ESTUDIATS

Denominació atorgada	Municipi actual	Qualif.	Categoria actual	Poblament actual
els Baürsos	Rialp	2Nou	Caseriu	Concentrat difús
Beraní	Rialp	3B2	Caseriu	Concentrat compacte
Biuse	Llavorsí	EspC1	Nucli de bordes amb 1 habitatge	Concentrat de bordes amb 1 habitatge
Borda de Llaunet	Llavorsí	EspSC	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Bordes de Botella	Rialp	1AmRu	Nucli enrunat	Despoblat
La Colomina de Gilareny	Llavorsí	1Am	Masia	Dispers aïllat
Hostal de Gulleri	Rialp	1AiRu	Nucli desaparegut	Despoblat
Hostal del Rei	Llavorsí	2Ru	Nucli desaparegut	Despoblat
Port Ainé	Rialp	1Nou	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Rodès	Rialp	4B3	Llogaret	Concentrat difús
Romadriu	Llavorsí	4B2C3	Llogaret	Concentrat difús
Santponi	Rialp	1Am	Dispers aïllat	Dispers aïllat
Sant Romà de Tavèrnoles	Llavorsí	3Ru	Nucli enrunat	Despoblat

Els dos únics nuclis de població tradicionals de naturalesa convencional que hi trobem a la *Ribalera*:

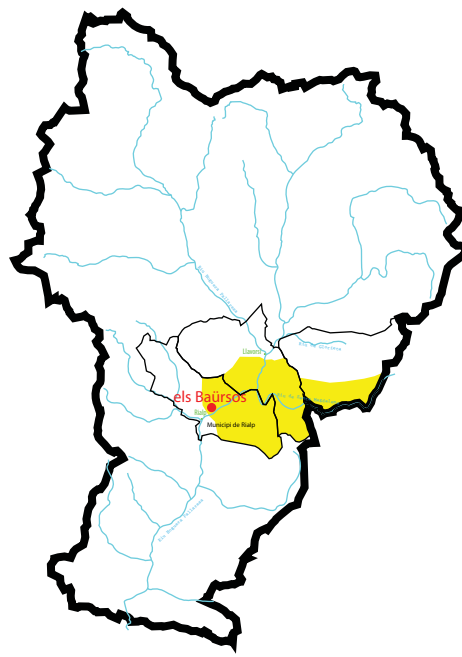
A dalt, cases del poble de Montenartró, encarat al nord i segurament l'assentament més obac de tota la comarca.

A sota, vista parcial del llogaret de Romadriu, de situació remota, miraculosament salvat de caure en l'abandó i enrunament absoluts. (Fotografies: Josep Mª Bosch, 2013)

els Baürsos (els Xalets dels Notaris)

- **Municipi actual:** Rialp
- **Qualificació:** 2Nou
- **Categoria Mitja:** Caseriu (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 725-735 m
- **Origen:** Recent
- **Categoria Actual:** Caseriu
- **Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX):** Concentrat difús
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat difús
- **Naturalesa:** Convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

- **Situació i morfologia:** Nucli de tipus turístic de formació recent (finals de la dècada dels 1960's/principis dels 1970's) en un emplaçament on prèviament només hi havia un edifici tradicional, la *Borda de Jan*. Actualment l'assentament és format per 4 xalets de tipus suís que són 2ª residència, la *Casa dels guardes* (habitada permanentment), diversos equipaments esportius i un càmping tancat a més de la dita *Borda de Joan*. El lloc, conegut popularment amb el nom dels "Xalets dels Notaris" es troba al fons de la vall molt a prop de la vila de Rialp, a 1 km d'aquesta en direcció Llavorsí, a la riba dreta de la Noguera Pallaresa.

- **Reconeixement administratiu:** No està reconeguda com a *entitat singular de població* pel Nomenclàtor, ni ho ha estat mai. Els seus habitants són comptabilitzats com a part de l'entitat de Rodès, que és el nucli que en línia recta més proper.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** *Concentrat de tipus difús.*

- **Ocupació:** 1988 Habitat permanentment. 2000 Habitat permanentment.
2010 Habitat permanentment. 2015-16 Habitat permanentment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
5	5	5	5	5

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
5	5	5	5	5

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** Sembla ser que el lloc va ser construït per iniciativa d'uns notaris, i d'aquí en ve el nom popular. Ha estat sempre un nucli de tipus turístic de 2ª residència, si bé hi ha hagut una família de guardes que hi ha viscut permanentment, la qual no ha estat la mateixa al llarg dels anys. Inicialment els guardes eren la gent de *Casa Consolet* de Rodès. Els d'ara són d'origen forani.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 4, 4 Residents Permanents a la Casa dels Guardes

Any 2000 *Habitants Residents:* 4, 4 Residents Permanents a la Casa dels Guardes

Any 2005 *Habitants Residents:* 3, 3 Residents Permanents a la Casa dels Guardes

Any 2010 *Habitants Residents:* 3, 3 Residents Permanents a la Casa dels Guardes

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 2, 2 Residents Permanents a la Casa dels Guardes

- **Característiques de la població resident (2015-16):** Família d'origen forà.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** El poblet de Rodès és molt proper, a menys de 500 m al sud, però elevat a més de 350 m per sobre.

La vila de Rialp és a menys d'un kilòmetre a l'oest.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 Càmping “Els Baïrsos”.

2000 No n’hi ha. 2010 No n’hi ha. 2015-16 No n’hi ha.

- **Infraestructures***Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Carretera asfaltada. 2015-16 Carretera asfaltada.
- Pavimentació de carrers 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
- Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
- Enllumenat públic 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
- Subministrament d’aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 Sí		2015-16 A Rialp
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Rialp
Recollida d’escombreries	1988-93 Sí	Transport públic escolar	1988-93 No n’hi ha
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp
	2015-16 No		2015-16 Rialp
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Rialp/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Rialp	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Rialp		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència												1
Habitants de fet												4-5
Habitants de dret												

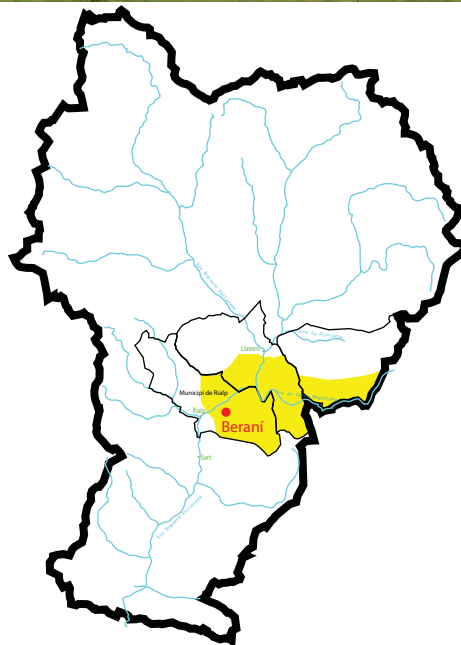
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència	1	1	1	1	1	1	1
Habitants de fet	4-5	4-5	4	4	3	3	2
Habitants de dret							

Vivendes recents	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Casa dels Guardes</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència
<i>Xalets dels Notaris (4 habitatges)</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència

Berani /Braní/

- **Municipi actual:** Rialp
- **Qualificació:** 3B2
- **Categoria Mitja:** Caseriu (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1065-1090 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Caseriu
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat compacte amb dues edificacions aïllades
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat compacte amb dues edificacions aïllades

- **Estat general** **Any 2000** Parcialment enrunat/enderrocat. Les cases que hi ha dempeus es troben en bon estat. **Any 2015-16** El mateix.

- **Situació i morfologia:** Petit assentament emplaçat en un coster al vessant esquerre (obac) de la vall de la Noguera Pallaresa, a uns 350 per sobre del tàlveg, amb les cases encarades al nord-oest, les quals disposen de menys insolació que els nuclis d'enfront (Rodès, Sant Romà). Les construccions antigues presenten les característiques pròpies d'aquest sector que es desplega a banda i banda de l'Estret de Vellànega: simplicitat en la forma, austeritat en els elements exteriors, llossats a una o dues aigües, utilització limitada de la fusta i parets fetes amb la pissarra fosca autòctona que contrasta amb el blanc del guix amb que sovint es revoquen les petites obertures. La tradicional compacitat del nucli s'ha vist alterada per la desaparició de les cases *Pepa*, *Xumeu* i *Capblanc*, destruïdes a començaments dels anys 1960's per un paorós incendi que també va afectar l'església, avui reduïda a un munt de runes. Abans d'aquest tràgic succés, les edificacions dibuixaven dues rengleres horitzontals esglaonades separades pel carrer principal, el qual queda encara ara tancat a migdia per un seguit de construccions (*Casa i Paller de Miquel*, *Quadra/Paller de Muntanya*, *Paller de Massiana*...) disposades verticalment fent paret mitgera. Avui, un gran solar ocupa l'espai de les construccions sinistrades i abandonades, desdibuixant la trama urbana.

- **Reconeixement administratiu:** Està reconegut com a *entitat singular de població* pel Nomenclàtor, però no com a *nucli de població*, per la qual cosa els habitants viuen en “disseminat” segons la classificació que fa l'INE. Històricament, apareix en tots els nomenclàtors. Beraní sempre ha format part del municipi de Rialp des de la constitució dels ajuntaments contemporanis.

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** Sí. L'any 1988 hi havia un total de 5 cases: 4 en bon estat i una en estat dolent. Dues d'elles eren habitades permanentment. La situació és acceptable, amb bones perspectives per a la 2ª residència per la proximitat de Port-Ainé.

- **Tipus de poblament:** *Concentrat compacte* amb dues edificacions aïllades: l'una, la *Bordeta de Pepa*, és un paller situat uns 45 m al sud-oest: avui es troba sense ús, en mal estat, mig caiguda. L'altre edifici és una petita quadra/paller allunyat uns 75 m per sobre (est) del nucli. És dret.

- **Ocupació:** **1988** Habitat permanentment. **2000** Habitat permanentment.
2010 Habitat permanentment. **2015-16** Habitat permanentment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
4-5	4	5	6	6

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
3	3	5	6	6

- **Església:** Dedicada a Sant Serni, està del tot enrunada després de quedar destruïda en el gran incendi que va patir el nucli cap el 1963-64: no s'ha refet. És un edifici senzill, d'escassa grandària.

- **Origen:** Remot. Tot indica que l'origen del lloc és preromà. Les primeres referències són de l'Edat Mitja, com per exemple, un document del 839: “*Berenuy atque ipsas parrochias de Valle Stacione vel Invicino, sive Siarb, cum Lagunuas et Serbaos et Villafuroris et ipsas parrochias de illo Obago vel de Berenui et Somponui atque Montanohorte vel Rimatrice*”.¹³

El topònim, semblant a d'altres propers (Bernui, Beranui) fa que els escrits antics puguin resultar confosos. En aquest cas però, l'autor probablement es refereix a Beraní. A l'Edat Mitja formà part del Vescomtat de Castellbò, dins del qual quedà integrat en el *Quarter de Rialp i Vall d'Àssua*.

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** Les notícies històriques que tenim de Beraní ens indiquen que, almenys des de la Baixa Edat Mitja, amb prou feines ha passat mai de ser un petit llogaret. El fogatge de 1378 informa que l'assentament tenia llavors 6 cases. Un segle i mig més tard, l'*Spill Manifest del Vescomtat de Castellbò* (1519) parla ja de només 3 cases.⁷ Aquest document reflecteix molt bé la pèrdua de població que els nuclis de l'anomenada "*muntanya de Sobac*" havien patit, quedant alguns d'ells despoblats temporal o definitivament.
-No tenim constància que Beraní arribés a quedar deshabitat, però de ben segur degué passar moments de precarietat demogràfica. El cas és que l'any 1718 el Cens d'Aparici indica que hi havia 22 habitants, i el 1787 el Cens de Floridablanca parla de 25 veïns.
-Pascual Madoz ens diu que el 1840-42 hi havia 4 vivendes amb 21 estadants.¹⁰
Les informacions referides a l'Edat Contemporània, a partir de les dades dels nomenclàtors oficials, coincideixen força amb les que hem recollit sobre el terreny. Hem identificat i situat un total de 7 cases tradicionals: *Capblanc, Jan, Massiana, Miquel, Muntanya, Pepa* i *Xumeu*. D'aquestes, n'hi ha 3 (*Capblanc, Pepa* i *Xumeu*) que avui han desaparegut.

Període 1860-1909: decadència de la societat tradicional i primera crisi demogràfica

-Els Nomenclàtors de la segona meitat del XIX ens parlen de 6-7 vivendes. *Casa Xumeu* quasi segur que va ser abandonada ja a començaments del Segle XX. D'aquesta casa en sabem poques coses: que era petita i tenia una situació estranya, quedant per la part de sobre coberta per una part de *Casa Pepa*. Un cop buida, va ser comprada pels de *Massiana*: la van utilitzar com a corral.

Període 1910-1930: estabilització i adaptació a l'economia de mercat

Beraní roman amb 6 cases obertes i uns 30 habitants. Cap novetat destacada.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

-A començaments/mitjans dels anys 1930's és tancada *Casa Capblanc*: va ser adquirida pels de *Pepa*, qui la van utilitzar per a tasques agràries/ramaderes. El Nomenclàtor de 1950 només assenyala l'existència de 4 vivendes: sembla que *Casa Jan* va quedar deshabitada uns pocs anys, per després tornar a ser ocupada per la seva família durant un temps més.

Període 1960-1979: l'allau emigratòria del Segle XX

-Si hi ha un fet que marca Beraní en el període franquista, aquest va ser el gran incendi que va afectar el nucli l'any 1964: va destruir l'església, 3 cases (*Pepa, Capblanc* i *Xumeu*) i diverses quadres. En aquell moment les cases *Xumeu* i *Capblanc* ja feia anys que no eren habitades, però a *Casa Pepa* encara hi vivia gent. Arrel d'aquest sinistre les tres cases afectades ja no es van tornar a reconstruir, i els de *Casa Massiana*, espantats pel desastre, van marxar a viure a Sarroca de Bellera.
-Poc temps després, cap el 1966-67, va ser tancada definitivament *Casa Jan*, la que havia estat la casa forta del poble. Al cap de poc de quedar buida, *Casa Jan* i sobretot l'antic *Paller de Benet* (adquirit més tard pels de *Pepa*), situat just al darrera, van quedar molt afectats per un altre incendi. Així, Beraní arriba al 1970 amb ja només dues cases habitades permanentment: *Miquel* i *Muntanya*. A mitjans dels 1970's una família de fora compra una bona part del nucli: *Casa Massiana* amb llurs quadres, i les runes de les velles cases *Pepa, Jan, Capblanc* i *Xumeu* amb els seus pallers.

- **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

La situació del poblet es manté gairebé igual: dues cases obertes tot l'any, més una casa utilitzada com a 2ª residència (*Massiana*, suposem).

Els darrers 20 anys (1995-2015). De la febre immobiliària a la crisi econòmica

-A mitjans dels 1990's les runes de les antigues cases *Pepa*, *Capblanc* i *Xumeu* són definitivament enderrocades davant el perill que suposava el seu estat.

-1997-98: comença la revifalla: una parella de nous rurals compra *Casa Massiana* i s'hi queda.

-La següent dècada confirma el començament d'una nova etapa: l'any 2000 *Casa Muntanya* deixa d'estar habitada permanentment: passarà a estar oberta uns 6-7 mesos l'any.

-L'any següent el *Paller de Capblanc* és adquirit i habilitat per un foraster que ve a viure, però s'hi està poc temps: el 2006 la propietat és adquirida per una gent de Barcelona i esdevé 2ª residència.

-El 2005 *Casa Jan* i l'adjacent vell *Paller de Benet* són comprats, rehabilitats i convertits en casa rural per uns nous rurals provinents de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

-El 2008 es ven el *Paller de Miquel*, que és habilitat i habitat permanentment per una parella jove de fora, i el 2010 mor Víctor Gualter, el padri de *Casa Miquel*, que tant bé ens va tractar. *Casa Muntanya*, oberta no tots els mesos de l'any, és la única que roman amb família del tot autòctona.

-Hi ha també un intent de fer un bon nombre d'apartaments al solar de les antigues cases *Capblanc*, *Pepa* i *Xumeu*. Quan l'inici de les obres semblava imminent, l'esclat de la bombolla econòmica el 2007 paralitza el projecte. El 2014-15 *Casa Miquel* ha estat venuda i és reformada.

• **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 4*, 4 Residents Permanents: 3 a C. Muntanya i 1 a C. Miquel.

Any 2000 *Habitants Residents: 5*

-5 Residents Permanents: 2 a C. Muntanya, 1 a C. Miquel i 2 a C. Massiana.

Any 2005 *Habitants Residents: 5*, 4 Residents Permanents: 1 a C. Miquel, 2 a C. Massiana i 1 al Paller de Capblanc.
1 Resident Habitual a C. Muntanya.

Any 2010 *Habitants Residents: 8*, 7 Residents Permanents: 1 a C. Miquel, 3 al Paller de Miquel, 1 a C. Massiana i 2 a C. Jan.
1 Resident Habitual a C. Muntanya.

Any 2015-16 *Habitants Residents: 8*, 7 Residents Permanents: 3 al Paller de Miquel, 1 a C. Massiana i 3 a C. Jan.
1 Resident Habitual a C. Muntanya.

• **Característiques de la població resident: 2015-16** Parella de nous rurals amb un nen (*Paller de Miquel*). Dona nou rural nen a *Casa Jan*. Nou rural a *C. Massiana*. Dona gran a *C. Muntanya*.

• **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** *La Borda de Maïlla*, dempeus, és a uns 640 m a l'oest de Beraní, però uns 200 m per sota del llogaret. L'ermita de Sant Joan de Colinos, antiga església del nucli d'aquest nom despoblat a la Baixa Edat Mitja, és a uns 835 m al sud-oest. Es troba en mal estat, mig caiguda. El mas de *Santponi*, vestigis també d'un antic nucli medieval, és a uns 970 m a l'est, mentre que el nucli d'origen recent dels *Baürsos* és a uns 975 m a l'oest. El poble de Roní és a 1,6 km al nord-est.

• **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones** **1988** Dues. *C. Miquel* i *C. Muntanya*.
2000 Una a *C. Muntanya*. **2010** Una a *C. Muntanya*. **2015-16** Cap.

• **Allotjament/Turisme rural** **1988** No n'hi ha. **2000** No n'hi ha.
2010 Sí. Residència/Casa de Pagès a *C. Jan*. **2015-16** Sí. Residència/Casa de Pagès a *C. Jan*.

• **Infraestructures**

a) **Accessos** **1988-93** Accés per pista. **2015-16** Carretera asfaltada.

b) **Pavimentació de carrers** **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** Els carrers pavimentats des dels anys 1990's.

c) **Electrificació** **1988-93** Sí, convencional. Abans era precària: venia de la Moleta de Roní.

2015-16 Sí, convencional.

d) **Enllumenat públic** **1988-93** Parcialment. **2015-16** Sí que n'hi ha.

- e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. Hi ha dipòsit, arriba a totes les cases, però l'estat de la xarxa és deficient. 2015-16 Sí. La xarxa es va renovar als anys 1990's. L'aigua està tractada, hi ha dipòsit i no manca cabal.
- f) Xarxa de clavegueram 1988-93 N'hi ha, però l'estat és deficient. 2015-16 Sí. Es va millorar als anys 1990's.

● **Serveis**

Telèfon. Internet	1988-93 Només públic	Farmàcia	1988 A Sort
	2015-16 Sí		2015-16 A Rialp
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Rialp
	2015-16 No. A Rialp.		2015-16 A Rialp/Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 A Sort
	2015-16 No		2015-16 A Sort
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Rialp/ Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Rialp/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Sort	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Rialp		2015-16 Sí. Festa Major

● **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència	6	6	7	6	6	6	6	5	4	4	2	2
Habitants de fet	27		39	30	14	30	31	13	19	4	7	6
Habitants de dret			43	38	40	32	34	13	19	16	7	5

1982-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

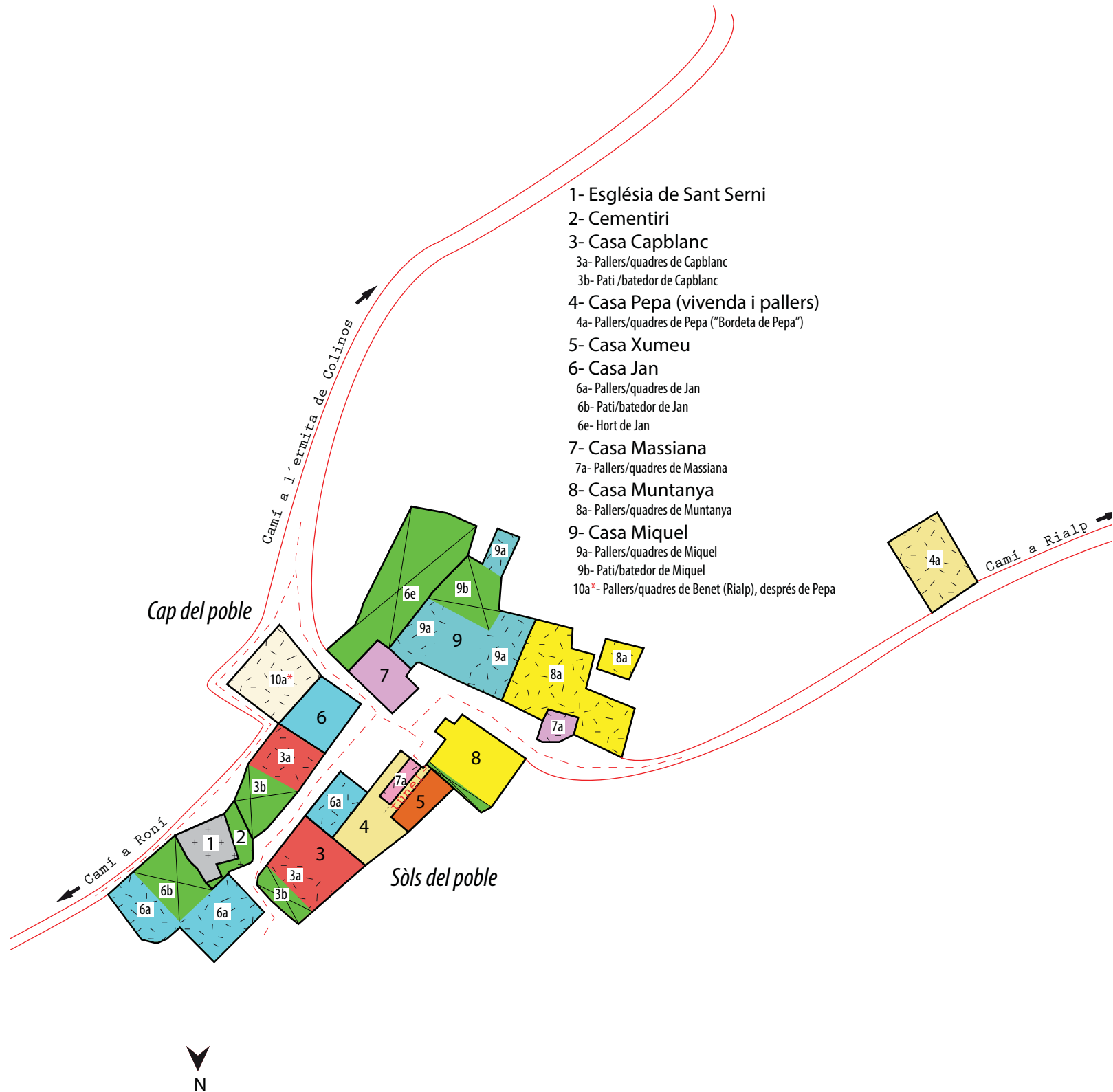
	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1 ^a residència	2	2	2	3	4	5	4			
Habitants de fet	4	5	4	6	5	8	8			
Habitants de dret	4	5	4	5	7	9	8			

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Casa Capblanc</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Casa Jan</i>	Dolent	Bo	Cap	1 ^a Residència
<i>Casa Massiana</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència
<i>Casa Miquel</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	En reformes
<i>Casa Muntanya</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	Residència Habit.
<i>Casa Pepa</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Casa Xumeu</i>	Desapareguda	Desapareguda		

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Paller de Capblanc</i>	Bo	Bo	Cap	2 ^a Residència	Paller/quadra
<i>Paller de Miquel</i>	Bo	Bo	Cap	1 ^a Residència	Paller/quadra

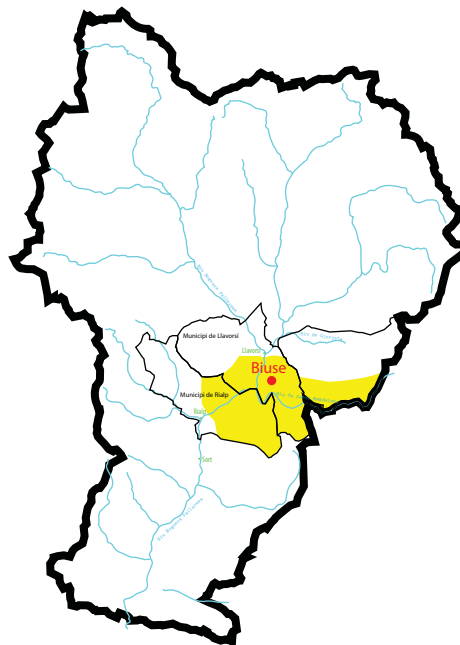
BERANÍ a finals del S. XIX/començaments del S. XX

-plànol aproximat-

Biuse (Bordes de Biuse)

- **Municipi actual:** Llavorsí
- **Qualificació:** EspC1
- **Categoria Mitja:** Nucli de bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 940-960 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Nucli de bordes amb 1 habitatge
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat de bordes amb 3 edificis aïllats
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat de bordes amb 1 habitatge aïllat
- **Naturalesa:** Indefinible. A l'Edat Mitja havia estat un assentament convencional, posteriorment transformat en un nucli de bordes

- **Estat general** **Any 2000** Acceptable, si bé la meitat de les construccions són caigudes.
Any 2015-16 Acceptable, si bé la meitat de les construccions són caigudes.
- **Situació i morfologia:** Nucli concentrat de bordes situat sobre un minúscul replà que es desplega enmig del coster que davalla de la Serra i el Pic d'Urdosa, en el vessant est (obaga) de l'Estret de Vellànega, entre el poble de Llavorsí i el tall que dibuixa la Vall de la Ribalera en el seu tram final abans d'abocar ses aigües a la Noguera Pallaresa. Fins no fa massa temps el lloc era compost per unes 4-5 bordes concentrades (algunes amb caseta adjacent) i una ermita, més tres bordes més aïllades, en un nivell inferior: una d'elles a uns 110 m al sud-oest, una segona a uns 141 m al nord-oest, i una tercera força més avall, a uns 340 m a l'oest. Avui, de les bordes concentrades en romanen dues de dretes (2-3 més són caigudes), i dues de les construccions aïllades (la més dues més llunyanes) són també caigudes. L'altre edifici aïllat, més proper (a uns 110 m al sud-oest) i que també era caigut, ha estat recentment reconstruït com a habitatge.
- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Concentrat de bordes*, amb un edifici aïllat convertit recentment en habitatge.
- **Ocupació:** **1988** Deshabitat. **2000** Deshabitat.
2010 Habitat només temporalment. **2015-16** Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	1	1	1

- **Església:** Sí. Hi ha una ermita dedicada a la Mª de Déu de Biuse: una construcció rectangular molt senzilla amb un petit campanar exterior enganxat lateralment a la façana. Va ser restaurada no fa massa anys, i es troba en bon estat. Cada any s'hi celebra un aplec força popular a la comarca.
- **Origen i evolució:** Tenim notícies històriques de Biuse, ja que molts segles enrere aquest havia estat un assentament convencional, un de tants caserius i llogarets que va quedar despoblat a la Baixa Edat Mitja. Pere Tragó, en el seu “*Spill manifest de totes les coses del Vescomtat de Castellbò*”, de l'any 1519, ens diu que “*lo lloch de Biuze és despoblat e dit lloch e terme de aquell és situat en la montanya vers la part de migjorn davant lo lloch de Liborci e prop del castell de Guilaremii. És part e pertinències de la vall d'Assua. En lo dit lloch de Biuze que és despoblat havie nou alberchs o campmasies les quals ara posseeixen..... tots habitants del lloch de Leborci*”⁷. El Capbreu de Llavorsí de l'any 1669 ens diu, referint-se al terme de Llavorsí, que “*afronta ab lo terme de Biuse, jurisdicció del Rey*”²².
Desconeixem si, tal i com afirma alguna gent, Biuse és el lloc on inicialment hi vivien les famílies que més tard van fundar l'actual vila de Llavorsí, o si simplement va quedar despoblat en emigrar els seus estadants, alguns dels quals s'haurien traslladat a Llavorsí (sembla el més probable).

El cas és que les construccions i el terme ròneg de Biuse van passar a mans de gent de Llavorsí: les construccions del lloc van passar a ser emprades com a bordes, mentre que l'antiga església va ser reconvertida en una ermita. Més tard, amb la creació de l'administració liberal del Segle XIX, l'antic terme de Llavorsí va quedar definitivament integrat a l'ajuntament de Llavorsí. Recentment, un vell edifici aïllat uns 110 m al sud-oest i que era ja caigut va ser reconstruït com a vivenda, si bé mai hi ha viscut ningú de manera regular.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. Les terres són explotades per gent de Llavorsí.
2000 Cap. Les terres són explotades per gent de Llavorsí.
2010 Cap. Les terres són explotades per gent de Llavorsí.
2015-16 Cap. Les terres són explotades per gent de Llavorsí.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 0
Any 2000 *Habitants Residents:* 0
Any 2005 *Habitants Residents:* 0
Any 2010 *Habitants Residents:* 0
Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

- **Característiques de la població resident** (2015-16) No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Les *Bordes de Berdié*, del tot caigudes, són a uns 580 m al sud-est, a més de 1500 m d'altitud, uns 275 m per sobre de Biuse. La *Borda de Siponti*, de *Casa Malló* (Sant Romà de Tavèrnoles) és a uns 870 m a l'oest, al fons de la vall, a la riba de la Noguera Pallaresa: és dreta, però en mal estat. Les *Bordes de Ribal* (una de dreta) són a 920 m al nord-oest. La masia de la *Colomina*, molt a prop de les restes de l'antic Castell de Gilareny, és a 1,75 m al nord.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos** 1988-93 Pista en mal estat des de la C-13.
-2015-16 Pista cimentada des de la C-13.
- Pavimentació de carrers** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Electrificació** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha. Plaques solars.
- Enllumenat públic** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua** 1988-93 Hi ha una font. 2015-16 Hi ha una font.
- Xarxa de clavegueram** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Taules**

Vivendes recents	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda inferior</i>	Molt dolent	Bo	Cap	2 ^a Residència

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet					0	0	0			
Habitants de dret										

• **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Sort
	2015-16 No		2015-16 A Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Llavorsí	Festes i celebracions	1988-93 Sí. Aplec anual
	2015-16 A Llavorsí		2015-16 Sí. Aplec anual

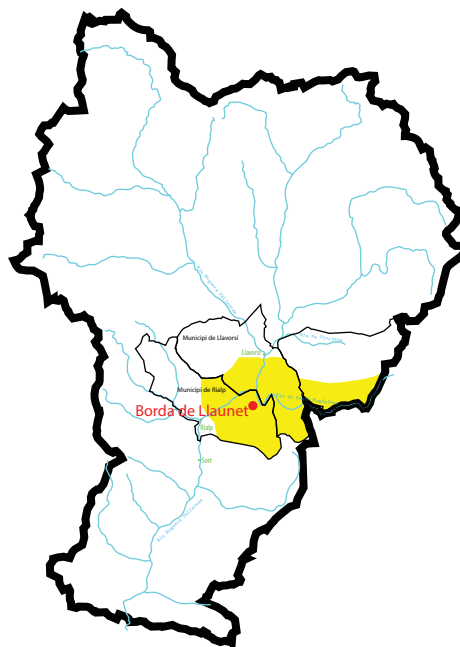

**Biuse cap els anys 1960's,
quan hi havia més construccions
dempeus.**

*(Fotografia: Joan Tous, cedida per l'arxiu
del Consell Cultural de les Valls d'Àneu)*

Borda de Llaunet

- **Municipi actual:** Rialp
- **Qualificació:** EspSC
- **Categoria Mitja:** Borda (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1050-1060 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Habitatge aïllat
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Edificació aïllada d'ús agrari/ramader
- **Tipus de poblament actual:** Dispers aïllat
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Acceptable.
Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Borda recentment habilitada com a vivenda, situada en el tram final de la Ribalera, en la part inferior del vessant obac, sobre un minúscul replà que s'obre enmig del coster. La construcció es troba encarada a nord-est.
- **Reconeixement administratiu:** No en té.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*
- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat.
2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** La edificació és una de tantes bordes que esquitxen el paisatge de la comarca. Cap el 2009-10 va ser adquirida per una família nouvinguda, que la van habilitar com a vivenda: és segona residència. Val a dir que l'estructura i els elements externs originals de la construcció, inclòs el llosat, han estat força respectats.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 0

Any 2000 *Habitants Residents:* 0

Any 2005 *Habitants Residents:* 0

Any 2010 *Habitants Residents:* 0

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** La Borda de Patxó, dreta, és a uns 255 m a l'est, a l'altre costat del riu de Santa Magdalena. Les Bordes de Vallespir, de les quals només una en resta dreta, són a uns 600 m al sud-est. Les Bordes de Caners (una de dreta), són a 1 km al sud, al mateix vessant. L'ermita de Sant Miquel és a uns 600 m al sud-oest, costa amunt. El poble de Roní és a 1,65 km a l'oest.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

● **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap.
2010 Cap. 2015-16 Cap.

● **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- a) Accessos 1988-93 Pista. 2015-16 Carretera en estat acceptable.
b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
c) Electrificació 1988-93 No. 2015-16 No n'hi ha de convencional. Mètodes alternatius.
d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. -2015-16 No n'hi ha.
e) Subministrament d'aigua 1988-93 No. 2015-16 Sí. Captació privada.
f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

● **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Rialp
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Rialp/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Rialp	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Rialp		2015-16 No

● **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

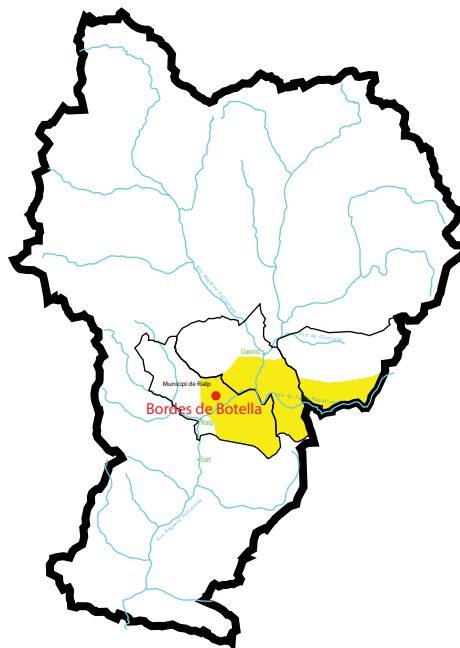
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de dret							

Vivendes recents	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Borda de Llaunet	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència

Bordes de Botella /Botella/

- **Municipi actual:** Rialp
- **Altitud:** 1235-1255 m
- **Tipus de poblament habitual** (Segles XIX-XX): Concentrat de bordes amb 1 habitatge
- **Tipus de poblament actual:** Despoblat
- **Naturalesa:** Indefinible. A l'Edat Mitja havia estat un assentament convencional, posteriorment transformat en un nucli de bordes, per acabar esdevenint una pairalia
- **Qualificació:** 1AmRu
- **Origen:** Remot
- **Categoria Mitja:** Masia (nucli de bordes amb 1 habitatge) (Segles XIX-XX)
- **Categoria Actual:** Nucli de Bordes en avançat estat d'enrunament

- **Estat general** **Any 2000** Dolent. Avançat procés d'enrunament general.
Any 2015-16 Molt dolent. Enrunat i abandonat en la seva major part.
- **Situació i morfologia:** Nucli concentrat de bordes esdevingut de fet en pairalia a finals del Segle XIX o començaments del XX. Es troba situat sobre un petit replà que es desplega enmig del dret coster que davalla del Serrat de Matanegra, en el vessant oest (solana) de l'Estret de Vellànega, entre els llogarets de Rodès i Sant Romà de Tavèrnoles, però més a prop del primer. Les construccions es troben força juntes entre elles, en forma de nucli compacte. El seu estat és actualment força dolent. Quasi totes elles estan de fet abandonades: només una, la de *Baró*, continua del tot dreta i sencera, i una altra, que va ser utilitzada com a habitatge durant força anys al Segle XX, roman amb la meitat del llossat. Tradicionalment les Bordes de Botella han estat vinculades al veí nucli de Rodès, ja que pertanyien a diverses cases d'aquest assentament proper.
- **Reconeixement administratiu:** No en té avui. La població, quan n'hi ha hagut, ha estat comptabilitzada com a part de l'entitat de Rodès. Històricament mai n'ha tingut i ni tant sols en trobem cap referència en el Nomenclàtor de 1860.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** Actualment el lloc és un *despoblat*. Per abans era un *concentrat de bordes amb 1 habitatge*, que de fet era equivalent a una *masia*.
- **Ocupació:**
1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat.
2010 Deshabitat. 2015-16 Deshabitat.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	0	0	0	0

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Origen i evolució:** A diferència d'altres conjunts de bordes, sí que tenim alguna notícia històrica d'aquest indret. Per les informacions que ens han arribat, aquest hauria estat un antic llogaret, un nucli de població convencional de petites dimensions amb terme propi que de ben segur va quedar deshabitat amb la crisi demogràfica de la Baixa Edat Mitja. Segon J. Oliver, el lloc va ser anomenat “*Eschasoe*” almenys fins el Segle XII, essent llavors canviada llur denominació per l'actual per motius que desconeixem. Tenim notícies d'un *Castell de Botella* a la zona, fet que ens fa pensar en l'existència d'alguna mena de fortificació. En quedar deshabitat suposadament en algun moment dels segles XIV o XV, Botella va passar a ser un terme ròneg que aviat seria apropiat per la gent de Rodès. Les construccions serien reconvertides en bordes. En total hi va arribar a haver unes 7 ó 8 bordes, corresponents a les cases *Baró*, *Battle*, *Malai*, *Paucó*, *Pinós* i *Vicent*. El nucli es va mantenir amb aquesta funció fins a començaments del Segle XX, quan la gent de *Casa Battle* de Rodès va venir a viure-hi de manera permanent després que llur primera vivenda quedés destruïda per un incendi. Van adquirir bona part de les edificacions i finques, van fer-hi un habitatge convencional en una de les bordes (la seva) i es van dedicar a treballar les terres circumdants al lloc. D'aquesta manera, Botella va esdevenir de fet una mena de casa pairal.

La família de Casa Batlle de Rodès va viure-hi fins a començaments dels anys 1970's, quan van marxar a Sort. En aquell moment la majoria de construccions de Botella, encara dempeus, van quedar majoritàriament abandonades, si bé les pastures han continuat essent aprofitades per algunes famílies de Rodès. Avui, com hem dit, la *Borda de Batlle*, que havia estat emprada com a habitatge per la gent d'aquesta antiga casa, es troba ja en molt mal estat, mig caiguda. Una altra, la de *Baró*, és la única que roman dempeus. Totes les demés són enrunades.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Església:** No n'hi ha. Per documents històrics sabem que, almenys fins l'inici de l'Edat Moderna, n'hi va haver: era dedicada a Sant Julià.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** El poblet de Rodès és a 1,35 km al sud-oest. El llogaret de Sant Romà de Tavèrnoles, del tot enrunat, és a 2,35 km al nord-est.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 1-2 explotacions del veí nucli de Rodès. **2000** 1-2 explotacions del veí nucli de Rodès.

2010 1-2 explotacions del veí nucli de Rodès. **2015-16** 1-2 explotacions del veí nucli de Rodès.

- **Allotjament/Turisme rural** **1988** No. **2000** No. **2010** No. **2015-16** No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) **Accessos** **1988-93** Camí de ferradura des de Rodès. **2015-16** Pista en molt mal estat des de Rodès.

b) **Pavimentació de carrers** **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.

c) **Electrificació** **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.

d) **Enllumenat públic** **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.

e) **Subministrament d'aigua** **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.

f) **Xarxa de clavegueram** **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Rialp
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Sort
	2015-16 No		2015-16 A Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Rialp o Sort	Festes i celebracions	1988-93 No s'en fan
	2015-16 A Rialp o Sort		2015-16 No s'en fan

- Taules

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>	0	0	0	0-1	1	1	1	1	1	1	1	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
<i>Vivendes 1^a residència</i>	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet										
Habitants de dret										

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de Batlle</i>	Dolent	Molt dolent	Cap	Cap

A la imatge superior, fotografia aèria de les Bordes de Botella l'any 1982, quan la meitat de les construccions encara eren dempeus.

(Fotografia original: ICC)

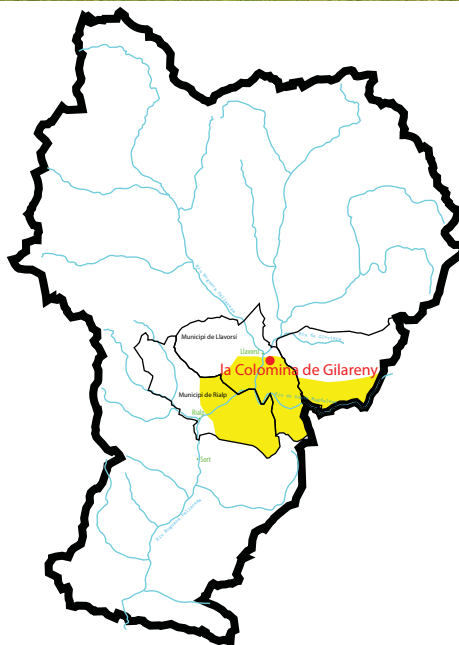

A la imatge inferior, les Bordes de Botella l'any 2004, quan es trobaven ja en un notable estat d'enrunament. L'edifici de la dreta és la *Borda de Batlle* on hi havia l'habitatge.

(Fotografia: Romà Pujadas)

la Colomina de Gilareny (Cal Monjo) /la Colomina/

- **Municipi actual:** Llavorsí
- **Qualificació:** 1Am
- **Categoria Mitja:** Masia (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 940-960 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Masia
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Dispers aïllat
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Acceptable.

- **Situació i morfologia:** Mas (habitatge aïllat tradicional amb edificis agraris/ramaders auxiliars i terres de conreu adjacents) emplaçat sobre un petit replà que es desplega als peus de les restes del Castell de Gilareny. La Colomina es troba a prop de la vila de Llavorsí (menys de 500 m en línia recta), però uns 120 m per sobre d'aquesta. Constitueix un dels pocs casos d'habitatge convencional aïllat de tipus tradicional que hi ha en la meitat septentrional del Pallars Sobirà, ja que no tenim constància que per abans fos una borda ni un nucli concentrat amb més d'una vivenda. La memòria popular sempre l'ha conegut com és avui, i no disposem de cap document que indiqui el contrari. El mas és compost per un edifici central que és la vivenda, 5 ó 6 construccions adjacents utilitzades per a les tasques del camp. Un altre edifici auxiliar el trobem allunyat uns 70 m a l'oest. Disposa a més d'una notable extensió de terres de conreu al seu voltant, algunes relativament planeres.

- **Reconeixement administratiu:** El lloc no està reconegut avui com a *entitat singular de població* pel Nomenclàtor. Es comptabilitza amb l'entitat de Llavorsí, i pertany a aquest municipi. Històricament només apareix en el recull de 1860 ("*Masia de Colomina*") on s'indica que el lloc, pertanyent al municipi de Llavorsí, és habitat permanentment.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*

- **Ocupació:** 1988 Habitat permanentment. 2000 Habitat permanentment.
2010 Habitat permanentment. 2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha i no tenim notícies que n'hi hagi hagut.

- **Origen i evolució:** No disposem de gaire notícies històriques del lloc. Desconeixem si és alguna de les "*campmasies*" de les que parla Pere Tragó en el seu "*Spill Manifest del Vescomtat de Castellbò*" l'any 1519. En canvi sí que és anomenat per Onofre Timbau en la seva descripció del Marquesat de Pallars (1628) en referir-se al poble de Llavorsí: "*Ítem, recibe de dicho arrendador de los dichos jurados, y por rasón de la propiedad que posehen dicha la Colomina, seis quarteras de trigo...*"¹²

Sembla que per abans la propietat havia estat una casa forta. El mateix nom de "*Colomina*" vindria a indicar que inicialment es tractava d'una partida de terres que eren explotades directament per algun senyor i els seus homes a l'Edat Mitja, possiblement els detentors del Castell de Gilareny. No en va la zona de conreu que envolta la masia és prou bona per al cultiu.

La propietat va ser adquirida temps enrere pels avantpassats de l'actual propietari, que s'hi van traslladar a viure. De fet ha estat permanentment habitada per aquesta família fins molt poc temps (any 2010-11). Actualment no hi viu ningú de forma permanent, però els amos viuen a Llavorsí i hi pugen gairebé cada dia a treballar les terres, ja que hi mantenen una explotació agrària/ramadera.

● **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 2, 2 Residents Permanents a la Masia de la Colomina.

Any 2000 *Habitants Residents:* 2, 2 Residents Permanents a la Masia de la Colomina.

Any 2005 *Habitants Residents:* 2, 2 Residents Permanents a la Masia de la Colomina.

Any 2010 *Habitants Residents:* 1, 1 Resident Permanent a la Masia de la Colomina.

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

● **Característiques de la població resident (2015-16):** No n'hi ha

● **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la vila de Llavorsí és propera al lloc, a menys de 500 m al nord-oest.

Les restes de l'antic Castell de Gilareny són a menys de 300 al sud-oest, sobre un turó.

El lloc de Biuse és a 1,75 km al sud.

● **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una. 2000 Una. 2010 Una. 2015-16 Una.

● **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

● **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Carretera. 2015-16 Carretera en mal estat.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha. El pas pel lloc és bo però.

c) Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.

d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Hi ha dipòsit.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

● **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Llavorsí
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Llavorsí	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Llavorsí		2015-16 No

- Taules

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Habitants de fet											3-4	3-4
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
<i>Vivendes 1^a residència</i>	1	1	1	1	1	1	0
Habitants de fet	2	2	2	2	2	1	0
Habitants de dret							

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>la Colomina</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	2 ^a Residència

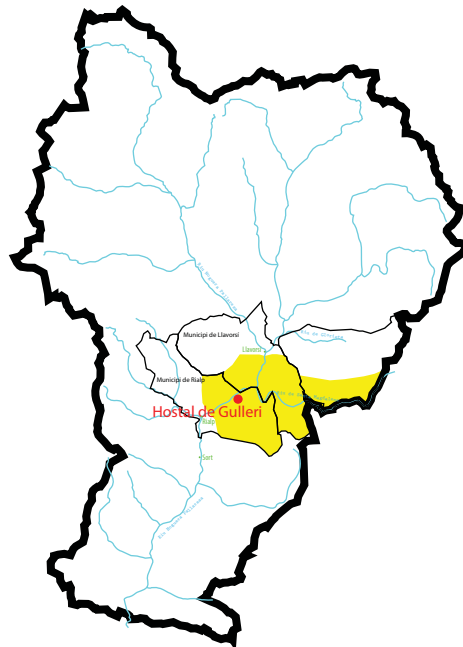

Imatge antiga de la Colomina, en ple funcionament.

(Fotografia: Joan Tous, cedida per l'arxiu del Consell Cultural de les Valls d'Àneu)

Hostal de Gulleri

- **Municipi actual:** Rialp
- **Qualificació:** 1AiRu
- **Categoria Mitja:** Habitatge aïllat (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 750-760 m
- **Origen:** Indeterminat
- **Categoria Actual:** Nucli desaparegut
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Dispers aïllat
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Despoblat (desaparegut)

- **Estat general** **Any 2000** Nucli desaparegut. **Any 2015-16** Nucli desaparegut.
- **Situació i morfologia:** Antiga hostatgeria del tot desapareguda actualment, situada al costat del vell camí (actual carretera C-13) que pujava cap a Llavorsí i les altes valls del Pallars Sobirà seguint el curs de la Noguera Pallaresa. Pel que sabem, l'establiment es trobava al fons de la vall, entre el riu i l'antic camí ral, en ple *Estret de Vellànega*, just davant del Pont de Gulleri, que dona accés al llogaret de Sant Romà de Tavèrnoles: avui no en queda cap rastre.
- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment. Històricament només apareix en el Nomenclàtor de 1860: "*Hostal de Gulleri. Casa-mesón. Constantemente habitado*".
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Despoblat* (desaparegut). Per abans, era un *dispers aïllat*.
- **Ocupació:** **1988** Deshabitat. **2000** Deshabitat. **2010** Deshabitat. **2015-16** Deshabitat.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** No en sabem l'origen, ni pràcticament en tenim referències històriques. Només en fa esment, a més del Nomenclàtor de 1860, algun llibre i escrit referit a la zona. Per exemple, el traginer Evarist Serradó, entrevistat per Joan Lluís, diu, parlant del trajecte que seguia: "...cap a les quatre fèvom un got de vi a l'hostal de Gulleri, i allavors seguívom fins a l'hostal de Rei, que hi solívom brenar."²⁶ També l'anomena Camilo José Cela com un dels "*hostales de los arrieros, que la civilización arruinó*".³⁶ Desconeixem fins quan l'Hostal de Gulleri va estar en servei. De ben segur, com en d'altres casos similars, la obertura de la carretera a començaments del Segle XX va significar l'inici de la seva decadència. Segurament el lloc va quedar abandonat per la Guerra Civil o un xic abans, a inicis dels anys 1930's. És molt possible que l'edifici resultés malmès per les riuades de l'any 1937, quan la Noguera Pallaresa es va endur l'antic Pont de Gulleri deixant Sant Romà sense el seu principal punt d'accés. En una fotografia aèria de l'any 1946 de l'ICC, se n'intueixen els enderrocs, i en la que adjuntem, feta a finals dels 1960's, s'en veuen clarament els pilars.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*
- **Característiques de la població resident** **2015-16** No n'hi ha.

● **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** les Bordes de Vellànega són molt a prop, uns 750 m al nord-est, a l'altre costat del riu: n'hi ha dues de dretes. La *Borda de Baró* de Rodès, dempeus, és a uns 875 m al sud-oest, a la riba dreta del riu. El poble de Roní és a uns 590 m al sud-est, però elevat uns 300 m per damunt. Les Bordes de Botella són a 1,2 km al nord-oest. Però elevades uns 500 m per damunt.

● **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

● **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

● **Infraestructures*** Les dades provenen de fonts diverses

- a) Accessos 1988-93 Carretera. 2015-16 Carretera.
 b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
 c) Electrificació 1988-93 No. 2015-16 No n'hi ha.
 d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
 e) Subministrament d'aigua 1988-93 No. 2015-16 No.
 f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

● **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Rialp
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Rialp	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Rialp		2015-16 No

● **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1887	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència		1	1	?	?	?	?	?	0	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de dret							

Cases tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Hostal de Gulleri</i>	Desaparegut	Desaparegut		

Vista aèria del Pont de Gulleri l'any 1967. Observem com al costat de l'antiga carretera, just a sobre de l'inici del pont, hi ha uns pilars que ben segur són les restes de l'edifici on hi havia l'antic Hostal. *(Fotografia: Institut Cartogràfic de Catalunya)*

Hostal de Rei (Hostal del Rei)

- **Municipi actual:** Llavorsí
- **Qualificació:** 2Ru
- **Categoria Mitja:** Masia (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 800-820 m
- **Origen:** Indeterminat
- **Categoria Actual:** Nucli desaparegut
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Dispers aïllat
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Despoblat (desaparegut)

